

Sygn. akt I UK 19/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 września 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący)

SSA Piotr Prusinowski

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania B. T.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do renty rodzinnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 4 września 2014 r.,
skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 5 września 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny uwzględnił apelację pozwanego organu rentowego i wyrokiem z 5 września 2013 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego z 9 kwietnia 2013 r. i oddalił odwołanie wnioskodawczyni B. T. od decyzji pozwanego z 3 stycznia 2013 r. Pozwany odmówił wnioskodawczyni prawa do renty rodzinnej po mężu M.

zmarłym 4 kwietnia 2010 r. Wskazał na przepis art. 58 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS (dalej „ustawa emerytalna”) i stwierdził, że w dziesięcioleciu przed zgonem zmarły nie miał co najmniej 5 lat stażu ubezpieczeniowego. Pierwszy wniosek o rentę rodzinną wnioskodawczynie złożyła 9 kwietnia 2010 r. i pozwany decyzją z 15 kwietnia 2010 r. odmówił jej tego prawa. Obecną sprawę rozpoczął wniosek o rentę rodzinną złożony 27 listopada 2012 r. Sąd Okręgowy wskazując na orzecznictwo – w tym uchwałę Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., I UZP 5/05 – stwierdził, że pozwany niezasadnie wymagał pięcioletniego ubezpieczenia w ostatnim dziesięcioleciu, gdyż zmarły miał ponad 25 lat ubezpieczenia. Nowa regulacja z art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej nie miała zastosowania, gdyż przepis wszedł w życie po spełnieniu przez męża wnioskodawczynie wszystkich warunków według poprzedniego stanu prawnego. Nie ma znaczenia to, że decyzja została wydana już po wprowadzeniu nowej regulacji art. 58 ust. 4, gdyż decyzja ma charakter deklaratoryjny, a mąż wnioskodawczynie spełniał wszystkie warunki wymagane dotychczasowymi przepisami. Spełnia je również wnioskodawczynie – art. 65, art. 67 ust. 1 pkt 3, art. 70 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 ustawy emerytalnej (w chwili śmierci miała ukończone 50 lat, pozostawała we wspólności małżeńskiej do śmierci męża). Sąd Apelacyjny uznał, że wyrok Sądu Okręgowego narusza prawo materialne. Stan prawny zmienił się 23 września 2011 r. i wynika z przyjęcia regulacji art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej, która wyklucza dotychczasową wykładnię art. 57 ust. 2 tej ustawy łączoną z uchwałą Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., I UZP 5/05. Nowa regulacja podwyższyła wymagany staż ubezpieczeniowy do 30 lat dla mężczyzny, którego nie miał mąż wnioskodawczynie. Data wniosku o rentę decyduje, który stan prawny ma zastosowanie (art. 116 ust. 1 i art. 186 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej). Nowa regulacja wprowadzająca przepis art. 58 ust. 4 nie zawiera przepisów intertemporalnych, dlatego należy przyjąć, że przepis ten ma zastosowanie do wszystkich wniosków zgłoszonych od jego wejścia, tj. od 23 września 2011 r. Skoro wnioskodawczynie wystąpiła z wnioskiem o rentę rodzinną 27 listopada 2012 r., to nie został spełniony warunek z art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej (co najmniej 30 lat stażu ubezpieczeniowego).

W skardze kasacyjnej wnioskodawczyni zarzuciła naruszenie przepisów ustawy emerytalnej: 1) art. 65 ust. 1 w związku z art. 57 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 w związku z art. 58 ust. 1 pkt 5, ust. 2 i ust. 4 przez uznanie, że jej mąż na dzień złożenia przez nią wniosku 27 listopada 2012 r. nie spełniał przesłanek do przyznania mu renty z tytułu niezdolności do pracy, a więc, że nie spełniała przesłanek do renty rodzinnej, mimo iż zmarły 4 kwietnia 2010 r. spełniał przesłanki do przyznania renty z tytułu niezdolności do pracy, a Sąd Apelacyjny przyjął do badania tych przesłanek stan prawny z niewłaściwej chwili (daty); 2) art. 65 ust. 1 przez niedokonanie wykładni przepisu w sprawie o przyznanie renty rodzinnej i uznanie, że zmarły ma spełniać przesłanki do przyznania renty na dzień złożenia wniosku po jego śmierci, podczas gdy wykładnia językowa przepisu wskazuje wyraźnie, że przesłanki te zmarły ma spełniać na chwilę śmierci; 3) art. 58 ust. 4 w związku z art. 116 ust. 1 i art. 186 ust. 2 pkt 1 przez zastosowanie do oceny przesłanek, czy osoba zmarła przed wejściem w życie tego przepisu spełniała warunki do przyznania renty, podczas gdy przepis ten nie mógł mieć zastosowania do oceny przesłanek z chwili, kiedy jeszcze nie obowiązywał; 4) art. 65 ust. 1 w związku z art. 100 ust. 1 przez przyjęcie, że ustawa nie zawiera przepisów wskazujących na chwilę powstania warunków do przyznania świadczenia, podczas gdy z przepisów tych wynika wyraźnie, że w przypadku renty rodzinnej, prawo do tego świadczenia powstaje z chwilą śmierci osoby spełniającej warunki do jej przyznania; 5) art. 100 ust. 1 w związku z art. 116 ust. 1 przez uznanie, że wykładnia tych przepisów pozwala na przyjęcie tezy, że postępowanie o przyznanie prawa do świadczeń określonych w ustawie wszczyna się na wniosek, podczas gdy przepisy te należy interpretować niezależnie, wobec czego odróżnia się i traktuje niezależnie chwilę powstania prawa do danego świadczenia z chwilą złożenia wniosku o realizację tego prawa; 6) art. 186 ust. 2 pkt 1 przez jego niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że określa on zasady intertemporalne do nowelizacji wprowadzonych do ustawy po dniu jej wejścia w życie, podczas, gdy przepis ten jest przepisem przejściowym do ustawy emerytalnej wobec czego nie może określać zasad intertemporalnych nowelizacji wprowadzonych po dniu wejścia w życie ustawy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi uzasadniają uchylenie zaskarżonego wyroku.

Obowiązujący od 23 września 2011 r. przepis art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej odnosi się do warunków ubezpieczeniowych (stażowych) wymaganych do renty z tytułu niezdolności do pracy. Tylko w takim zakresie stanowi punkt wspólny z warunkami prawa do renty rodzinnej. Chodzi więc o art. 65 ustawy emerytalnej i pytanie czy zmarły w chwili śmierci spełniał warunki do uzyskania renty z tytułu niezdolności do pracy. Niesporne jest, że w chwili śmierci zmarły miał co najmniej 25 lat okresów wymaganych do renty. Późniejsza zmiana stanu prawnego i podwyższenie warunku stażowego do 30 lat (dla mężczyzn) nie wyłącza prawa do renty rodzinnej dla skarżącej, jako że o prawie właściwym, czyli o warunkach uzyskania renty rodzinnej, decyduje prawo z chwili śmierci członka rodziny. W przypadku wdowy znaczenie mają jeszcze warunki z art. 70 ustawy emerytalnej, lecz w tym zakresie przepis art. 58 ust. 4 tej ustawy nic nie zmienił. Nieuprawnione byłoby twierdzenie, że mąż skarżącej nie spełniał warunków wymaganych do renty z tytułu niezdolności do pracy w chwili śmierci (art. 65 ust. 1 i ust. 2 ustawy emerytalnej). Przepis art. 58 ust. 4 nie działa wstecz.

W aspekcie samego prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy reguła ta została potwierdzona przez Sąd Najwyższy w kilku wyrokach: z 12 czerwca 2013 r., I UK 9/13, OSNP 2014 nr 4, poz. 58, z 28 sierpnia 2013 r., I UK 54/13, z 13 listopada 2013 r., I UK 138/13 – dotąd niepublikowane. Teza wiodąca tych wyroków Sądu Najwyższego sprowadza się do stwierdzenia, że jeżeli ubezpieczony był całkowicie niezdolny do pracy przed wprowadzeniem regulacji z art. 58 ust. 4, czyli przed 23 września 2011 r. i przed tą datą miał wystarczający staż ubezpieczeniowy (kobieta 20 lat a mężczyzna 25 lat), to nabywał prawo do renty choćby wniosek o wypłatę świadczenia (renty) zgłosił po 23 września 2011 r. Argumentacja przemawiająca za takim stanowiskiem jest następująca. Ustawa zmieniająca z 28 lipca 2011 r., wprowadzająca nową regulację w art. 58 ust. 4, nie zmieniła podstawowej zasady ustawy emerytalnej, że prawo do świadczeń w niej określonych powstaje z dniem spełnienia wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa (art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej). Nie została też zmieniona

zasada, że świadczenia wypłaca się poczynając od dnia powstania prawa do tych świadczeń, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek (art. 129 ust. 1 ustawy emerytalnej). Gdyby aprobować przeciwne stanowisko pozwanego, to należałoby stwierdzić, że w ustawie zmieniającej zawarty był przepis ekstraordynaryjny, który wyłączałby podstawową zasadę ustawy emerytalnej z art. 100 ust. 1, tj. że prawo do renty (emerytury) powstaje *ex lege* z dniem spełnienia wszystkich warunków. Takiego przepisu w ustawie zmieniającej nie ma. Oczywiście ustawę zmieniającą w części dotyczącej art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej można odczytać jako brak zgody ustawodawcy na dotychczasową wykładnię prawa przyjętą w uchwale powiększonego składu Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., I UZP 5/05, jednak nie całkowity, gdyż nowa regulacja aprobuje kierunek wykładni, jednak z większymi progami stażowymi (25 lat dla kobiety i 30 lat dla mężczyzny). Wolą ustawodawcy było wyraźne uregulowanie tej sytuacji i nie można stwierdzić, żeby nowa regulacja rozciągała się wstecz. Przeciwnie twierdzenie musiałoby wskazać pozytywną regulację (przepis) o działaniu prawa wstecz, czyli wyłączającą zasadę z art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej. Takiej regulacji, odnoszącej się do ubezpieczonych, którzy prawo do renty nabyli z mocy prawa, choć nie wystąpili o wypłatę świadczenia (art. 129 ust. 1) w ustawie nowelizacyjnej nie ma. Gdyby ją wprowadzono, to jej zgodność z ustawą zasadniczą byłaby wysoce wątpliwa, choćby ze względu na ekspektatywę maksymalnie ukształtowaną i ochronę prawa nabytego (art. 2 Konstytucji RP). Nowa ustawa nie może pozbawić ubezpieczonego prawa, które nabył na mocy poprzedniej regulacji (ustawy). Tłumaczy to tym samym dlaczego nie jest uprawniona wykładnia, że rozstrzygające znaczenie ma stan prawny z chwili wniosku albo wydania decyzji przez organ rentowy, czyli nowa regulacja z art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej, gdyż również organ rentowy związany był zasadą z art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego w sferze praw emerytalno-rentowych zasadą ochrony praw nabytych objęte są zarówno prawa nabyte w drodze skonkretyzowanych decyzji, przyznających świadczenia, jak i prawa nabyte *in abstracto* zgodnie z ustawą przed zgłoszeniem wniosku o ich przyznanie. Natomiast w przypadku ekspektatyw praw podmiotowych ochrona ogranicza się do ekspektatyw maksymalnie

ukształtowanych, tj. takich, które spełniają zasadniczo wszystkie przesłanki ustawowe nabycia pod rządami danej ustawy (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 4 stycznia 2000 r., K 18/99 i powołane w nim orzeczenia Trybunału z 11 lutego 1992 r., K 14/91, z 23 listopada 1998 r., SK 7/98, z 22 czerwca 1999 r., K 5/99). Przepis art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej nie odnosi się zatem do prawa do renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w stanie prawnym obowiązującym przed 23 września 2011 r. (wskazana uchwała Sądu Najwyższego z 23 marca 2006 r., I UZP 5/05).

Reguła ta odnosi się również do renty rodzinnej. Jednoznacznie powiedziano w orzecznictwie Sądu Najwyższego, że obowiązujący od dnia 23 września 2011 r. art. 58 ust. 4 ustawy emerytalnej nie ma zastosowania przy badaniu uprawnień do renty z tytułu niezdolności do pracy osoby zmarłej przed tym dniem, dokonywanej dla potrzeb ustalenia uprawnień do renty rodzinnej (wyrok z 14 stycznia 2014 r., II UK 222/13, LEX nr 1424851; zob. także wyrok z 27 listopada 2013 r., I UK 171/13, LEX nr 144312, oraz wyroki z 7 stycznia 2014 r., I UK 228/13 i z 16 stycznia 2014, I UK 287/13 dotąd niepublikowane; także wyroki Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 19 lutego 2013 r., III AUa 877/12 i z 27 sierpnia 2013 r., III AUa 175/13 i Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 25 lutego 2013 r., III AUa 1474/12, powołane w skardze kasacyjnej).

Oceny powyższej nie zmienia powołany w zaskarżonym wyroku art. 186 ustawy emerytalnej, gdyż w żadnej mierze nie wynika z niego pogorszenie sytuacji ubezpieczonego w zakresie prawa materialnego (dochodzonego uprawnienia).

Proceduralnej przeszkody (rzeczy osądzonej) nie stanowi również wydanie przez pozwanego pierwszej decyzji odmawiającej skarżącej prawa do renty rodzinnej; taka argumentacja nie stanowiła podstawy wyroku.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c.